

RAPPORT

Quickscan flora en fauna

Bedrijventerrein de Voortuin A12 Woerden

Klant: Gemeente Woerden

Referentie: BG2550WATRP1810301055

Status: 00/Definitief

Datum: 3 december 2018

HASKONINGDHV NEDERLAND B.V.

Laan 1914 no.35
3818 EX Amersfoort
Industry & Buildings
Trade register number: 56515154

+31 88 348 20 00 **T**
+31 33 463 36 52 **F**
info@rhdhv.com **E**
royalhaskoningdhv.com **W**

Titel document: Quicksan flora en fauna

Ondertitel: Quicksan Woerden
Referentie: BG2550WATRP1810301055
Status: 00/Definitief
Datum: 3 december 2018
Projectnaam: Bestemmingsplan Voortuin Woerden
Projectnummer: BG2550
Auteur(s): Jobert Rijsdijk

Opgesteld door: Jobert Rijsdijk

Gecontroleerd door: Arne Kijk in de Vegte

Datum: 28 november 2018

Goedgekeurd door:

Datum:

Classificatie

Projectgerelateerd

Behoudens andersluidende afspraken met de Opdrachtgever, mag niets uit dit document worden veeleenvoudigd of openbaar gemaakt of worden gebruikt voor een ander doel dan waarvoor het document is vervaardigd. HaskoningDHV Nederland B.V. aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid voor dit document, anders dan jegens de Opdrachtgever. Let op: dit document bevat mogelijk persoonsgegevens van medewerkers van HaskoningDHV Nederland B.V.. Voordat publicatie plaatsvindt (of anderszins openbaarmaking), dient dit document te worden geanonimiseerd of dient toestemming te worden verkregen om dit document met persoonsgegevens te publiceren. Dit hoeft niet als wet- of regelgeving anonimiseren niet toestaat.

Inhoud

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doel	1
1.3	Werkwijze	1
1.4	Leeswijzer	2
2	Juridisch en beleidsmatig kader	3
2.1	Inleiding Wet natuurbescherming	3
2.2	Gebiedsbescherming	3
2.3	Soortbescherming	6
2.3.1	Beschermingsregimes	6
2.3.2	Verbodsbepalingen	6
2.3.3	Ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden	7
2.4	Bescherming van bossen	8
2.5	Bevoegd gezag	9
3	Plangebied en werkzaamheden	10
3.1	Plangebied	10
3.2	Voorgenomen ontwikkelingsmogelijkheden	11
4	Voorkomen beschermde soorten	13
4.1	Vaatplanten	13
4.2	Grondgebonden zoogdieren	14
4.3	Vleermuizen	14
4.4	Broedvogels	15
4.5	Reptielen en amfibieën	17
4.6	Vissen	18
4.7	Ongewervelde dieren	18
4.8	Samenvatting	19
5	Effectbepaling en -beoordeling soortbescherming	20
5.1	Vleermuizen	20
5.2	Broedvogels	20
5.3	Platte schijfhoren	21
5.4	Samenvatting	21
6	Mitigatie en aanvullend onderzoek	23
6.1	Zorgplicht voor algemeen voorkomende amfibieën en grondgebonden zoogdieren	23

6.2	Broedvogels met niet-jaarrond beschermde nesten	23
6.3	Aanvullend onderzoek	24
7	Gebiedsbescherming	25
7.1	Natura 2000	25
7.2	Natuurnetwerk Nederland	26
8	Conclusie	28
9	Bronnen	29

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Drie lokale ondernemingen uit Woerden hebben het initiatief genomen tot het ontwikkelen van De Voortuin van Woerden tot een representatieve bedrijvenzone. Inmiddels is er een Concept stedenbouwkundig plan en beeldkwaliteitsplan voor de Voortuin van Woerden beschikbaar. De gemeente Woerden wil nu starten met het opstellen van het bestemmingsplan. Voor het opstellen van het bestemmingsplan is het noodzakelijk om de mogelijke effecten op beschermde soorten in beeld te brengen en eventueel maatregelen te treffen of een ontheffing of vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming aan te vragen.

Gemeente Woerden heeft Royal HaskoningDHV verzocht een natuurtoets uit te voeren om de mogelijke effecten op beschermde dier- en plantensoorten en beschermde natuurgebieden in kaart te brengen.

1.2 Doel

Het doel van deze quickscan is om de mogelijke aanwezigheid van beschermde soorten in kaart te brengen. Ook worden de mogelijke effecten van de door het bestemmingplan mogelijk gemaakte ontwikkelingen op deze soorten en gebieden bepaald. Op basis daarvan wordt bepaald of overtredingen van verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming (hierna Wnb) te verwachten zijn en of dit voorkomen kan worden door het treffen van gerichte (mitigerende) maatregelen of dat een ontheffing in het kader van de Wnb noodzakelijk is. Om het bestemmingsplan te kunnen vaststellen, is het noodzakelijk dat inzicht verkregen wordt in de waarschijnlijkheid dat een evt. ontheffing verleend zal worden wanneer blijkt dat er sprake kan zijn van overtreding van verbodsbepalingen van de Wnb.

De onderzoeksvragen van deze quickscan omvatten:

- Welke beschermde soorten kunnen voorkomen binnen het bestemmingsplangebied?
- Welke negatieve effecten zijn te verwachten op deze soorten?
- Welke negatieve effecten zijn te verwachten op evt. nabijgelegen beschermde gebieden?
- Zijn er mitigerende maatregelen te treffen om deze effecten te voorkomen?
- Is het noodzakelijk om een ontheffing of vergunning in het kader van de Wnb aan te vragen?
- Is het aannemelijk dat bevoegd gezag ontheffing verleend voor overtredingen van verbodsbepalingen van de Wnb?

1.3 Werkwijze

Het bevoegd gezag (Provincie Utrecht) wil dat uit het natuurwaardenonderzoek duidelijk wordt welke beschermde soorten in het plangebied leven, wat de functie van het gebied is voor de soort(en), in hoeverre deze wordt aangetast door de voorgenomen werkzaamheden en welke mitigerende maatregelen worden uitgevoerd om de functionaliteit van het gebied voor soorten te behouden. Daarom is het volgende stappenplan gevolgd.

Stap 1: Inventarisatie van mogelijk aanwezige beschermde soorten en natuurwaarden in en nabij het plangebied

Om een indruk te krijgen van het voorkomen van beschermde dieren en planten in het plangebied en omgeving is allereerst een bureaustudie uitgevoerd. Hierbij zijn de beschikbare bronnen geraadpleegd op het (mogelijk) voorkomen van beschermde soorten. Dit betreft vooral openbaar beschikbare verspreidingsinformatie van bijv. soortenorganisaties zoals RAVON en de Zoogdiervereniging en daarnaast de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), die is geraadpleegd op 6 november 2018. Hierbij is

informatie opgevraagd van de afgelopen 15 jaar. Voor de zoekopdracht in het NDFF is een zoekgebied van ca. 3 bij 3 km gehanteerd. Daarnaast zijn enkele ecologische atlassen geraadpleegd.

Vervolgens is op 7 november 2018 een veldbezoek uitgevoerd, gericht op het inschatten van de geschiktheid van het plangebied en de omgeving als habitat voor de beschermde soorten die, volgens de bureaustudie, voorkomen in de regio. Het is geen gericht onderzoek naar de aanwezigheid van beschermde soorten. De noodzaak daarvan kan blijken uit deze quickscan; dergelijk onderzoek moet voor elke soortgroep volgens een eigen methodiek en in een geschikt jaargetijde gedaan worden. Deze quickscan is uitgevoerd door Jobert Rijsdijk, werkzaam als ecooloog bij Royal HaskoningDHV.

Stap 2: Vaststelling van de voorgenomen werkzaamheden en de effecten

Om vast te stellen of het project effect heeft op beschermde soorten, is een beknopte analyse gemaakt van de voorgenomen werkzaamheden van het project en de mogelijke tijdelijke en permanente effecten daarvan op de beschermde soorten die (mogelijk) aanwezig zijn in het gebied. Daarbij zijn ook de verwachte storingsfactoren (waaronder geluid, licht, optische effecten, ruimtebeslag e.d.) in aard, ruimte en tijd in beeld gebracht.

Stap 3: Beschrijving van de effecten op beschermde soorten en leefgebieden

Middels een analyse van de storingsfactoren uit stap 2 en de verspreiding en ligging van de wettelijk beschermde natuurwaarden (in tijd en ruimte) in het plangebied uit stap 1, is een beschrijving van de effecten van de geplande ingreep gemaakt. Hierbij is aangegeven in hoeverre de verstoringfactoren en gevoeligheid van aanwezige natuurwaarden overlappen (in omvang, ruimte en tijd). Op basis hiervan is gekeken of de ingreep leidt tot overtreding van verbodsbepalingen uit de Wnb.

Stap 4: Voorstellen van mitigerende maatregelen

In deze stap zijn maatregelen voorgesteld die de negatieve effecten op beschermde soorten voorkomen of zoveel mogelijk beperken.

Stap 5: Conclusie

In deze stap is bepaald of het waarschijnlijk is dat het project in het licht van de wet- en regelgeving ten aanzien van beschermde soorten doorgang kan vinden en wat de vervolgstappen zijn.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het juridisch en beleidsmatig kader geschetst. In hoofdstuk 3 worden het plangebied en de voorgenomen ingreep besproken. Een beschrijving van de mogelijk aanwezige beschermde soorten is opgenomen in hoofdstuk 4. Vervolgens worden in hoofdstuk 5 de effecten op deze mogelijk aanwezige soorten bepaald. In hoofdstuk 6 worden mitigerende maatregelen besproken. Hoofdstuk 7 geeft vervolgens een korte toetsing aan gebiedsbescherming. In Hoofdstuk wordt afgesloten met de eindconclusies van de toetsing en consequenties van de ingreep in het kader van de Wet natuurbescherming.

2 Juridisch en beleidsmatig kader

2.1 Inleiding Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming is op 1 januari 2017 in werking getreden en vervangt sindsdien de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. De wet bevat regels voor de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten en de belangrijkste natuurgebieden in Nederland. Daarnaast bevat de wet onder meer bepalingen over de jacht en over houtopstanden.

Naast de bescherming van natuur en biodiversiteit voorziet de Wet natuurbescherming in de decentralisatie van taken en bevoegdheden en de vereenvoudiging van regelgeving. De Europese regelgeving, met name de Vogel- en Habitatrichtlijn, vormt het kader en het uitgangspunt van deze wet. Het instrumentarium van de Wet natuurbescherming sluit aan op het huidige omgevingsrecht en de toekomstige Omgevingswet.

De uitwerking van de wet is vastgelegd in de Regeling Natuurbescherming en het Besluit Natuurbescherming. De Provincie Utrecht, waar dit project plaatsvindt, heeft op 12 december 2016 de Verordening Natuur en Landschap provincie Utrecht 2017 vastgesteld en op 30 december 2016 de Beleidsregel Natuur en Landschap Provincie Utrecht 2017.

De Wet natuurbescherming kent naast de algemene zorgplicht (artikel 1.11) nog drie hoofdstukken die van belang zijn voor ruimtelijke ingrepen. Dit betreft hoofdstuk 2 (Natura 2000-gebieden), hoofdstuk 3 (Soorten) en hoofdstuk 4 (Houtopstanden). In voorliggende rapportage wordt echter enkel ingegaan op hoofdstuk 3 (Soorten).

2.2 Gebiedsbescherming

In het kader van gebiedsbescherming voorziet het Rijk in een Nationale Natuurvisie, waarin kaders en ambities op nationaal niveau zijn geschetst. Genoemde kaders en ambities worden door de afzonderlijke provincies doorvertaald naar een Provinciale Natuurvisie. Deze heeft als doel om de landelijke staat van instandhouding van gebieden en soorten te realiseren, instandhouding van het Natuurnetwerk Nederland op eigen grondgebied te waarborgen en (als een provincie dat wil) beleid vast te leggen ten aanzien van bijzondere provinciale natuurgebieden. Tot slot dienen landschap en cultuurhistorie ook een integraal onderdeel van de Provinciale Natuurvisie te zijn.

Bescherming van gebieden verloopt over twee sporen, namelijk via de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) voor Natura 2000-gebieden en via een planologisch beschermingsregime voor het Natuurnetwerk Nederland, de voormalige EHS (hierna: NNN). Hieronder worden beiden beknopt toegelicht.

Natura 2000

Hoofdstuk 2 van de Wnb richt zich op de gebieden die zijn aangewezen op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Met deze Europese richtlijnen worden habitats en soorten van Europees belang beschermd. Deze gebieden staan bekend als Natura 2000-gebieden. Naast beschermde Natura 2000-gebieden was er vroeger ook sprake van Beschermd Natuurmonumenten. Deze zijn niet meer als zodanig beschermd en zijn, indien zij niet zijn opgenomen in een Natura 2000-gebied, al dan niet onder het NNN geschaard en als zodanig planologisch beschermd.

Om schade aan de natuurwaarden waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangewezen (of momenteel nog zijn aangemeld), te voorkomen, bepaalt de Wnb dat projecten en andere handelingen die de kwaliteit van habitats kunnen verslechteren of die een verstrend effect kunnen hebben op instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden niet mogen plaatsvinden zonder vergunning

(conform artikelen 2.7, 2.8 en 2.9 van de Wnb). In Aanwijzingsbesluiten wordt door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de bescherming van de Natura 2000-gebieden juridisch vastgelegd. Centraal in de Aanwijzingsbesluiten staan de instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van leefgebieden, natuurlijke habitats en populaties van in het wild levende plant- en diersoorten, waarvoor het betreffende gebied is aangewezen.

De instandhoudingsdoelstellingen ofwel Natura 2000-doelen, geven een concretisering van de hoofddoelstelling van het Natura 2000-netwerk voor Nederland. Instandhoudingsdoelstellingen zijn gericht op het in gunstige staat van instandhouding brengen of houden van habitattypen en soorten. In de Natura 2000-beheerplannen wordt aangegeven hoe de beheerders deze doelen willen realiseren.

Het aanwijzingsbesluit definieert naast de instandhoudingsdoelstellingen de precieze omvang en begrenzing van het aangewezen gebied. Provincies en Rijksoverheid zijn verantwoordelijk voor de realisatie van maatregelen om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. Aanwijzingsbesluiten hebben een onbepaalde looptijd en worden vastgesteld door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit).

Let wel, niet alleen activiteiten binnen de grenzen van een Natura 2000-gebied kunnen invloed hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, ook activiteiten buiten het gebied kunnen de waarden in een gebied beïnvloeden. Dit wordt 'externe werking' genoemd. Externe werking treedt op wanneer er, ongeacht de locatie, een effectgebied ontstaat als gevolg van het optreden van ruimtelijke overlap tussen een invloedgebied van een instandhoudingsdoelstelling en een invloedgebied van een activiteit die plaatsvindt buiten een Natura 2000-gebied en waarvoor de instandhoudingsdoelstelling gevoelig is. Voor de vergunningverlening betekent dat ook voor activiteiten buiten het gebied getoetst dienen te worden in het kader van de Wnb.

Programma aanpak stikstof

Per 1 juli 2015 is de Nbwet 1998 aangepast waarbij de Programma aanpak stikstof (hierna: PAS) in werking is getreden. De PAS is per 1 januari 2017 in de Wnb opgenomen. De PAS heeft onder andere als doel de vergunningverlening voor initiatieven die stikstofdepositie veroorzaken vlot te trekken.

In de PAS zijn 117 Natura 2000-gebieden opgenomen waarvan één of meerdere habitattypen en/of leefgebieden van soorten stikstofgevoelig zijn. In de overige Natura 2000-gebieden is op dit moment geen sprake van een stikstofprobleem.

Per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied is een herstelstrategie en passende beoordeling opgesteld waarmee onderbouwd is in hoeverre ontwikkelruimte voor stikstof beschikbaar is. De ontwikkelruimte is verdeeld over vier componenten:

- a) Autonome groei: stikstofruimte verbonden aan algemene autonome ontwikkeling voor wonen en verkeer (zonder vergunning);
- b) Stikstofruimte voor prioritaire projecten van nationaal belang: voorbeelden zijn MIRT-projecten waaronder PHS Alkmaar-Amsterdam, defensie, luchthavenbesluiten etcetera. De grenswaarde is 1,00 mol N/ha/j¹ (onder de grenswaarde volstaat een melding; boven de grenswaarde vergunningplicht).
- c) Stikstofruimte voor projecten onder de grenswaarde waarvoor een melding volstaat:
 - grenswaarde 1,00 mol N/ha/j;

¹ Zie Besluit grenswaarden programmatische aanpak stikstof artikel 2 lid 3 en de daarin opgenomen verwijzing naar artikel 19kn Nbw 1998.

- bij benutting van 95% wordt grenswaarde van 1,00 mol N/ha/j verlaagd² naar 0,05 mol N/ha/j en is hetgeen onder d) van toepassing;
 - bij een bijdrage onder de 0,05 mol N/ha/j is geen melding nodig;
- d) Vrije ontwikkelruimte voor projecten > 1 mol N/ha/j (vergunningplicht); hiervoor is de ruimte beperkt, de verdeling van de ruimte is afhankelijk van provinciale regels maar in principe geldt: wie het eerst komt wie het eerst maalt.

De PAS geldt voor een periode van 6 jaar (2015-2021). Hierbij wordt de beschikbare depositieruimte doorgaans in twee tijdvakken van elk 3 jaar uitgegeven. De provincie en het ministerie van LNV hebben als bevoegd gezag de mogelijkheid om de verdeling over de 6 jaren anders in te vullen.

Natuurnetwerk Nederland

Met het oog op het eerste lid, art. 1.12 Wnb draagt de provincie Utrecht zorg voor de totstandkoming en instandhouding van een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN). De provincie wijst daartoe gebieden aan die tot dit netwerk behoren. Het NNN heeft als doel om natuurgebieden te vergroten en met elkaar te verbinden. Hierdoor kunnen planten en dieren zich gemakkelijker verspreiden en zijn gebieden beter bestand tegen klimatologische veranderingen en negatieve milieu-invloeden. In grotere natuurgebieden is bovendien een grotere soortendiversiteit te verwachten.

Gedeputeerde staten kunnen gebieden gelegen buiten het NNN aanwijzen die van provinciaal belang zijn vanwege hun natuurwaarden of landschappelijke waarden, met inachtneming van hun cultuurhistorische kenmerken. Deze gebieden worden aangeduid als "bijzondere provinciale natuurgebieden" en "bijzondere provinciale landschappen".

Binnen het NNN zijn nieuwe projecten, plannen en handelingen met een significant negatief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN niet toegestaan, tenzij er sprake is van een groot openbaar belang en er geen reële alternatieven zijn.

In geval van negatieve effecten op gebieden die onder het NNN vallen, geldt een compensatieplicht voor directe negatieve effecten binnen de begrenzing van het NNN. Daarnaast dienen binnen een aantal provincies ook externe effecten beoordeeld te worden. De compensatieplicht verloopt conform de Verordening Ruimte van de provincie Utrecht uit 2014.

² De verlaging geldt alleen voor projecten binnen dit segment en niet voor prioritaire projecten.

2.3 Soortbescherming

2.3.1 Beschermingsregimes

De Wet natuurbescherming kent drie algemene beschermingsregimes waarin de voorschriften van de Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en twee verdragen (Bern en Bonn) zijn geïmplementeerd en waarin aanvullende voorschriften zijn gesteld voor de diersoorten die niet onder die specifieke voorschriften vallen, maar wel bescherming nodig hebben. Het gaat om de volgende beschermingsregimes:

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn (paragraaf 3.1)

Dit zijn alle van nature in Nederland in het wild levende vogels (zoals bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn).

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn (paragraaf 3.2)

Dit zijn soorten die genoemd zijn in Bijlage IV bij de Habitatrichtlijn, Bijlage I of II bij het Verdrag van Bern en Bijlage II bij het Verdrag van Bonn.

Beschermingsregime andere soorten (paragraaf 3.3)

Dit zijn soorten die genoemd zijn in Bijlage A en B van de Wet natuurbescherming. Het gaat hier om de bescherming van zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen, kevers en vaatplanten voorkomend in Nederland.

2.3.2 Verbodsbepalingen

Elk van deze beschermingsregimes kent zijn eigen verbodsbepalingen en vereisten voor vrijstelling of ontheffing van de verboden. De verbodsbepalingen in de paragrafen 3.1 en 3.2 zijn een-op-een overgenomen uit de genoemde richtlijnen en verdragen en zijn uitsluitend van toepassing op de in deze richtlijnen en verdragen genoemde soorten. De bepalingen in paragraaf 3.3 zien op de 'nationale' andere soorten die zijn genoemd in de bijlagen A en B bij de Wnb. Hiervoor geldt een kleiner aantal verbodsbepalingen.

Tabel 2-1 Verbodsbepalingen Wet natuurbescherming

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn § 3.1	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn § 3.2	Beschermingsregime andere soorten § 3.3
Art. 3.1 lid 1 Het is verboden in het wild levende vogels opzettelijk te doden of te vangen.	Art. 3.5 lid 1 Het is verboden soorten in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.	Art. 3.10 lid 1a Het is verboden soorten opzettelijk te doden of te vangen.
Art. 3.1 lid 2 Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.	Art. 3.5 lid 4 Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen	Art. 3.10 lid 1b Het is verboden de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren opzettelijk te beschadigen of te vernielen.
Art. 3.1 lid 3 Het is verboden eieren te rapen en deze onder zich te hebben.	Art. 3.5 lid 3 Het is verboden eieren van dieren in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.	Niet van toepassing
Art. 3.1 lid 4 en lid 5 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.	Art. 3.5 lid 2 Het is verboden dieren opzettelijk te verstoren.	Niet van toepassing
Niet van toepassing	Art. 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.	Art. 3.10 lid 1c Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

2.3.3 Ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden

Artikelen 3.3, 3.8 en 3.11 bevatten de ontheffings- en vrijstellingsmogelijkheden van de genoemde verboden. Voor soorten van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn kan alleen vrijstelling worden verleend op basis van de in deze richtlijnen genoemde belangen (bijvoorbeeld openbare veiligheid of ter bescherming van flora en fauna). Onder de Wet natuurbescherming zal voor deze soorten een ontheffingsplicht gaan gelden, behalve als het bevoegd gezag, de provincie of het ministerie van LNV, door middel van een zogenoemde vrijstelling anders besluit. De bevoegdheid voor het verlenen van een ontheffing of vrijstelling wordt overgeheveld naar de provincie³.

Voor de 'andere soorten' van artikel 3.10 kunnen provincies en het ministerie van LNV een algemene vrijstelling van de vergunningplicht vaststellen middels een verordening. Provincie Utrecht heeft op 6 december 2016 de beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming en de vrijstelling vastgesteld. Voor ruimtelijke ingrepen geldt hierdoor een vrijstelling van de ontheffingsplicht voor een aantal meer algemeen voorkomende soorten zoogdieren en amfibieën (voor een overzicht van vrijgestelde soorten zie bijlage 1).

Zorgplicht soortenbescherming

Voor alle planten en dieren (dus ook voor soorten, die niet zijn opgenomen in de Wnb) geldt de algemene zorgplicht conform Wnb art. 1.11. Deze plicht houdt in dat eenieder 'voldoende zorg' in acht moet nemen voor alle in het wild levende planten en dieren en hun leefomgeving (LNV, 1998). Veelal komt de zorgplicht erop neer dat tijdens werkzaamheden negatieve effecten op planten en dieren zoveel mogelijk moet worden voorkomen en dat bij de inrichting aandacht moet worden besteed aan de realisatie van geschikt habitat voor plant en dier.

³ Met uitzondering van aantal in art 1.3 van de Wet natuurbescherming genoemde projecten (van nationaal belang)

De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten en dieren, of ze beschermd zijn of niet, en in het geval dat ze beschermd zijn ook als er ontheffing of vrijstelling is verleend. De zorgplicht betekent niet dat er geen effecten mogen optreden, maar wel dat dit, indien noodzakelijk, op zodanige wijze gebeurt dat de verstoring en eventueel lijden zo beperkt mogelijk is.

Opzettelijkheid

In de wet natuurbescherming is voor veel verbodsbepalingen de term opzettelijk van toepassing. Niet-opzettelijke handelingen waarbij verbodsbepalingen overtreden worden zijn niet verboden. Daarbij is van belang dat het Europese Hof van Justitie in zijn jurisprudentie heeft bepaald dat onder opzet ook voorwaardelijke opzet moet worden begrepen⁴: *“Daarvan is sprake als iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of plant...”*.

Wezenlijke invloed

Met de term 'wezenlijke invloed' wordt bedoeld op een wezenlijk negatieve invloed op een soort of populatie. Om te bepalen of er sprake is van een wezenlijk (negatieve) invloed dienen de effecten van de activiteiten of werkzaamheden op de populatie te worden onderzocht. Of hiervan sprake is hangt af van de lokale, regionale, landelijke en Europese stand van de soort. Op welk van deze niveaus de effecten op een soort moeten worden onderzocht, hangt af van de soort (zie voorbeelden). Er is geen sprake van een wezenlijke invloed wanneer de populatie de mogelijke negatieve effecten van de activiteiten of werkzaamheden zelf op een zodanige wijze (bijvoorbeeld doordat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn naar een volwaardig leefgebied elders) teniet kan doen dat er geen invloed is op de gunstige staat van instandhouding van de soort. In alle gevallen geldt proportionaliteit. Effecten op een zeer zeldzame soort zullen op een lager niveau moeten worden gezien dan een zeer algemene soort. Bij soorten die zich niet over grote afstanden kunnen verplaatsen, zoals amfibieën, reptielen, planten en veel soorten insecten, is eerder sprake van een wezenlijk negatieve invloed dan bij soorten die zich over grotere afstanden kunnen verplaatsen. Verder is van belang of het effect van tijdelijke of permanente aard is. Van tijdelijke effecten kan een populatie van een soort zich over het algemeen gemakkelijker herstellen dan wanneer het om een aanhoudend negatief effect gaat.

2.4 Bescherming van bossen

De voormalige Boswet is grotendeels overgenomen in hoofdstuk 5 van de Wnb. Bij de kap van ten minste 10 are of meer dan 20 bomen is een kapmelding verplicht. Een kapmelding wordt ingediend bij de provincie Gelderland.

De Wet natuurbescherming hanteert het principe van 1-op-1 compensatie, beter bekend als de herplantplicht. Kap van bos en bomen in beschermde natuurgebieden als onderdeel van het NNN dienen mogelijk extra gecompenseerd te worden conform provinciale beleidsregels.

Dunningswerkzaamheden in het kader van natuurbeheer of boskap ten behoeve van realisatie instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied zijn in beginsel vrijgesteld van herplantplicht, maar dienen wel gemeld te worden. Verder zijn bijvoorbeeld fruitboomgaarden, lijnvormige beplantingen van wilgen of populieren, kerstbomen en houtopstanden op erven en tuinen vrijgesteld van bescherming. De desbetreffende kapwerkzaamheden hoeven daarom niet gemeld worden in het kader van de Wnb.

⁴ EHvJ zaak C-103/00 en zaak C -221/04

Overigens is het mogelijk dat de provincie Gelderland een kapverbod instelt, bijvoorbeeld ten behoeve van bescherming van natuur- en landschapswaarden, voor de duur van telkens maximaal 5 jaar per besluit.

2.5 Bevoegd gezag

De provincies zijn het bevoegde gezag voor het al dan niet verlenen van vergunningen en ontheffingen in het kader van de Wet natuurbescherming. Alleen bij ruimtelijke ingrepen waarmee grote nationale belangen zijn gemoeid, is het rijk in de vorm van de minister van LNV bevoegd gezag (art. 1.3, lid 5). Dit betreffen handelingen en projecten in gebruik, beheer of aanleg door het rijk, zoals hoofdwegen, spoorwegen, hoofdvaarwegen Tracéwet, waterkeringen, militaire terreinen, gastransportnet, hoogspanningsleidingen, delfstoffen, kustlijn, bepaalde visserij, activiteiten Koninklijk Huis, etc. Voor dit project is de provincie Utrecht bevoegd gezag.

3 Plangebied en werkzaamheden

3.1 Plangebied

Het plangebied De Voortuin van Woerden is gelegen aan de Middellandse Zee, in de gemeente Woerden, provincie Utrecht. Het plangebied ligt ten zuiden van Woerden, direct grenzend aan de A12. In de huidige situatie bestaat het plangebied uit agrarische graslandpercelen met enkele sloten. Het plangebied wordt aan de noordzijde begrensd door de sloot aan de weg Middellandse Zee en aan de zuidzijde door de sloot langs de A12. Aan de zuidwestkant wordt het gebied begrensd door afrit 14 en de Europabaan, aan de noordoostkant door de Cattenbroekerdijk en de woningen aan deze dijk.

De Voortuin van Woerden is een strook van ca. 10 hectare tussen bedrijventerrein Polanen en de A12. Het westelijke deel van De Voortuin van Woerden is bestemd voor een hotelontwikkeling, welke geen onderdeel uitmaakt van deze toetsing. Het resterende deel betreft het plangebied van voorliggende casus. Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 7 ha. In Figuur 3-1 is de ligging van het plangebied weergegeven.

Figuur 3-1: Ligging van het plangebied (rood omlijnd). Bron: Cyclomedia.

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door stedelijke bebouwing, open agrarisch gebied en de zandwinplas direct ten noordoosten van het plangebied. In Figuur 3.2 is een impressie van het plangebied gegeven.

Figuur 3-2: Korte impressie van het plangebied. Van linksboven naar rechtsonder: het plangebied gezien in westelijke richting, het plangebied in noordelijke richting, één van de vele sloten in het plangebied en het plangebied gezien in oostelijke richting. Foto's: Royal HaskoningDHV, 2018.

3.2 Voorgenomen ontwikkelingsmogelijkheden

Drie lokale ondernemingen uit Woerden willen De Voortuin van Woerden ontwikkelen tot een representatieve bedrijvenzone. De drie bedrijven hebben alle drie behoefte aan een nieuw pand voor uitbreiding of om verspreid liggende productielocaties samen te kunnen voegen. Gezamenlijk hebben zij het plangebied aangekocht om hier voor zichzelf een nieuw bedrijfspand te kunnen realiseren. Naast de kavels voor deze initiatiefnemers is er nog ruimte in het gebied voor een vierde bedrijf. Voor deze gehele ontwikkeling is een stedenbouwkundig ontwerp en een beeldkwaliteitsplan opgesteld.

Dit stedenbouwkundig ontwerp voorziet in de aanleg van twee 'eilanden'. De watergang langs de Finse Golf wordt recht doorgezet en scheidt de twee eilanden. De watergang aan de zijde van de A12 wordt verbreed richting de rooilijn van de bebouwing. Dit wordt één brede watergang ter vervanging van de drie smalle watergangen midden in het gebied. De watergang langs de Middellandse Zee blijft behouden, zie ook Figuur 3-3.

Op elk eiland komen drie gebouwen. De bebouwing wordt richting de snelweg geplaatst om aan de zijde van de Middellandse Zee ruimte te maken voor parkeren en ontvangst. De bebouwing wordt niet tegen de rand van de agrarische percelen geplaatst, dit om te voldoen aan de 75 meter vrijwaringszone van Rijkswaterstaat.

Figuur 3-3: Impressie van de toekomstige inrichting van het plangebied. Bron: Inbo

Het stedenbouwkundige plan kent drie hoofdtypen landschappelijke inrichting. Rondom de gebouwen aan de A12-zijde komt een natuurlijk, laaggelegen drassig buitengebied: de Voortuin. Aan de binnenzijde van de gebouwen komt een meer cultureel ingerichte zone met parkeervoorzieningen: de Binnentuin. In de open ruimtes tussen de bebouwing komt een houtwal. Voor een hoger detailniveau van de voorgenomen ontwikkelingen wordt verwezen naar het Stedenbouwkundig Ontwerp (Inbo).

In de aanlegfase is het aannemelijk dat vrachtwagens, trekkers met dumpers en rupskranen worden ingezet. Daarnaast wordt een aantal sloten gedempt en vergraven.

4 Voorkomen beschermde soorten

Op basis van een literatuurstudie en een veldbezoek wordt inzichtelijk gemaakt welke biotopen aanwezig zijn binnen en direct rondom het plangebied. Tijdens het veldbezoek is aan de hand van de aangetroffen habitats beoordeeld voor welke soorten het plangebied geschikt is. In dit hoofdstuk wordt uitgewerkt welke beschermde soorten kunnen voorkomen in of direct nabij het plangebied. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende beschermingscategorieën die de Wet natuurbescherming kent: de zogenaamde soorten van art. 3.1, art. 3.5 en art. 3.10 en daarnaast art. 1.11.

- art 3.1: bescherming van vogels die onder de Vogelrichtlijn vallen – dit zijn alle inheemse vogels;
- art 3.5: bescherming van dieren en planten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn, bijlage II van het verdrag van Bern, of bijlage I van het verdrag van Bonn – ook wel ‘strikt beschermde soorten genoemd’;
- art 3.10: Bescherming van soorten die worden genoemd in bijlage A en B van de Wet natuurbescherming - dit zijn deels meer algemene soorten die enkel nationaal beschermd worden en geen bescherming genieten onder Europese regelgeving.
- Algemene zorgplicht zoals verwoord in artikel 1.11.

Binnen voorliggende rapportage wordt alleen ingegaan op soorten die beschermd zijn onder de Wet natuurbescherming. Voor elke soort(groep) wordt geconcludeerd of zij in of direct nabij het plangebied voor kan komen en of zij effecten kan ondervinden van de voorgenomen werkzaamheden.

4.1 Vaatplanten

Uit de gegevens van de NDFF blijkt dat in de directe omgeving van het plangebied grote bosaardbei is aangetroffen. Deze soort is beschermd onder art. 3.10 van de Wnb. Het plangebied bestaat vrijwel volledig uit agrarisch grasland dat is beweid met schapen. Daarmee ontbreekt het aan geschikte standplaatsen voor vrijwel alle onder de Wnb beschermde plantensoorten. Dit zijn vooral soorten van extensief beheerde en bemeste akkers en kalkrijke standplaatsen (LNV, 2000). Daarnaast staan er soorten van zeer schrale, zwak zure standplaatsen op de lijst. Dergelijke omstandigheden zijn niet aanwezig binnen het plangebied. Het is daarom niet te verwachten dat binnen het plangebied beschermde plantensoorten voorkomen. Tijdens het veldbezoek zijn enkel algemeen voorkomende soorten als smalle weegbree, straatgras en paardenbloem aangetroffen. Deze soorten zijn indicatief voor een voedselrijk milieu.

Grote bosaardbei

De grote bosaardbei wordt aangetroffen op half beschaduwde plaatsen op vrij droge tot vrij vochtige, matig voedselrijke, kalkrijke grond. De soort groeit in lichte loofbossen (vooral bij buitenplaatsen), struwelen, bosranden, houtwallen en langs holle wegen en bermen (www.verspreidingsatlas.nl). Binnen het plangebied is geen geschikt habitat aanwezig. Het plangebied is relatief nat, heeft een veenbodem en kent geen dekking waardoor half beschaduwde plaatsen niet aanwezig zijn. De aanwezigheid van de grote bosaardbei is uitgesloten.

Conclusie

Er zijn geen beschermde vaatplantsoorten aangetroffen. Gezien het ontbreken van geschikt biotoop is het voorkomen van beschermde vaatplanten uitgesloten.

4.2 Grondgebonden zoogdieren

Uit de verspreidingsgegevens van de NDFF blijkt dat in de omgeving van het plangebied geen waarnemingen bekend zijn van strikt beschermde grondgebonden zoogdieren. Op basis van de verspreidingsgegevens van de Zoogdierverseniging blijkt echter dat de waterspitsmuis wel in de omgeving van het plangebied is waargenomen. Gezien het open karakter van het plangebied (bomen en struiken ontbreken) wordt de aanwezigheid van overige strikt beschermde grondgebonden zoogdieren uitgesloten. Wel is het mogelijk dat er meerdere algemeen voorkomende zoogdiersoorten voorkomen in en rond het plangebied. Hierdoor is de aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van diverse soorten (spits)muisen en haas niet uit te sluiten. Voor deze soorten, beschermd onder art. 3.10 van de Wet natuurbescherming, geldt binnen de provincie Utrecht een algemene vrijstelling voor het beschadigen of vernielen van vaste rust- en verblijfplaatsen. Tijdens het veldbezoek zijn enkel sporen van de mol waargenomen.

Waterspitsmuis

De waterspitsmuis heeft zijn leefgebied in en langs schoon, niet te voedselrijk, vrij snel stromend tot stilstaand water met een behoorlijk ontwikkelde watervegetatie en ruig begroeide oevers. Hij komt voor bij beken, rivieren, sloten, plassen en op plaatsen waar grondwater opwelt (www.zoogdierverseniging.nl). De aanwezigheid van bodembedekkende vegetatie is een voorwaarde voor zijn aanwezigheid. Binnen het plangebied zijn meerdere watergangen aanwezig. Ten tijde van het veldbezoek bevatten deze watergangen geen goed ontwikkelde watervegetatie. Het veldbezoek heeft echter buiten het groeiseizoen van watervegetatie plaatsgevonden, waardoor de aanwezige watervegetatie reeds deels is afgestorven. De oeverzones van deze watergangen zijn echter niet ruigbegroeid. Op basis hiervan wordt aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van de waterspitsmuis in het plangebied uitgesloten.

Conclusie

De aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde grondgebonden zoogdieren binnen het plangebied is uitgesloten.

4.3 Vleermuizen

Uit de NDFF blijkt dat in het verleden de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, meervleermuis en watervleermuis zijn waargenomen in de omgeving van het plangebied. Alle vleermuizen zijn beschermd op basis van bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn en onder artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming.

Vleermuizen verblijven 's zomers in een zomerverblijfplaats of kraamkolonie, 's winters zoeken ze een winterverblijfplaats op. Vleermuizen kunnen globaal opgedeeld worden in boombewonende soorten zoals de rosse vleermuis en gebouwbewonende soorten zoals de gewone dwergvleermuis. Er zijn ook soorten die zowel gebouwen als bomen bewonen, zoals ruige dwergvleermuis. Er wordt onderscheid gemaakt in typen verblijfplaatsen. Er zijn bijvoorbeeld kraamverblijven, paarverblijven en winterverblijven; deze zijn de belangrijkste voor de levenscyclus en populaties van vleermuizen.

Verblijfplaatsen

Binnen het plangebied zijn gebouwen en bomen afwezig. Hierdoor is de aanwezigheid van verblijfplaatsen binnen het plangebied op voorhand uitgesloten.

Vliegroutes

Bijna alle vleermuissoorten maken gebruik van lijnvormige elementen in het landschap als vliegroute tussen verblijfplaats en foerageergebied, of tussen zomer- en winterverblijven. Dit zijn vaak bomenrijen, maar soms

ook watergangen, oevers, dijken, hoge taluds e.d.. Binnen het plangebied zijn meerdere watergangen aanwezig, bomenrijen ontbreken. De watergangen vormen echter geen lange lijnvormige elementen en liggen niet in de luwte (door het ontbreken van hoge oevers/struwelen langs de watergang). Direct buiten het plangebied worden ze onderbroken door de A12 in het zuiden, de afrit van de A12 in het westen, het industrieterrein en de Middellandse Zee in het noorden en de Cattenbroekerdijk, een bosje en enkele woningen in het oosten. Op basis van voorstaande wordt de aanwezigheid van vaste vliegroutes binnen het plangebied uitgesloten.

Foerageergebied

Het plangebied heeft een zeer open karakter. Bomen en gebouwen zijn afwezig en het plangebied bestaat volledig uit agrarisch grasland, afgewisseld met watergangen. Dekking is vrijwel niet aanwezig. Het is niet uitgesloten dat het plangebied fungeert als foerageergebied voor diverse vleermuissoorten. Hierbij wordt naar verwachting vooral gefoerageerd boven en nabij de watergangen. Door het ontbreken van bosjes en ruigtes is de verwachting dat de meeste insecten zich boven het open water bevinden.

Bij windiger omstandigheden is er voor een soort als gewone dwergvleermuis echter onvoldoende dekking aanwezig. Bovendien moeten vleermuizen eerst door een kunstmatig verlichte omgeving vliegen om het plangebied te bereiken. Hierdoor kan het plangebied enkel een functie vervullen voor soorten die foerageren in een relatief open omgeving en niet sterk lichtgevoelig zijn. Om deze reden wordt verwacht dat het plangebied bij windiger omstandigheden enkel voor laatvlieger en mogelijk ook ruige dwergvleermuis een functie als foerageergebied vervult. Overige vleermuissoorten worden op basis van lichtgevoeligheid (meervleermuis en watervleermuis) en het ontbreken van dekking in de vorm van bomen (rosse vleermuis) niet verwacht.

Conclusie

Mogelijk komen de laatvlieger en ruige dwergvleermuis foeragerend voor in het plangebied. Overige foeragerende vleermuissoorten worden op basis van lichtgevoeligheid (meervleermuis en watervleermuis) en het ontbreken van dekking in de vorm van bomen (gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis) niet verwacht. Door het ontbreken van gebouwen en bomen in het plangebied is de aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen op voorhand uitgesloten.

4.4 Broedvogels

Van de broedvogelsoorten worden algemeen voorkomende vogelsoorten waaronder wilde eend en meerkoet verwacht in het plangebied. Tijdens het veldbezoek zijn wilde eend, spreeuw, houtduif en buizerd waargenomen. Binnen het plangebied zijn geen bomen aanwezig. Gezien de aanwezige habitats (graslanden, watergangen en oeverzones) komen in het plangebied mogelijk meerdere weidevogels als witte kwikstaart, graspieper, Kievit, en watervogels zoals wilde eend en meerkoet tot broeden.

Direct ten westen van het plangebied is een klein geriefbosje aanwezig. De waargenomen buizerd is uit dit bosje opgevlogen. Dit bosje is nauwkeurig geïnspecteerd op de aanwezigheid van holten en grote nesten (van soorten met jaarrond beschermde nesten). Hierbij is een mogelijk nest van de buizerd aangetroffen.

Figuur 4-1: Boven: foto het aangetroffen nest in het geriefbosje (rood omlijnd). Foto: RHDHV, 2018. Onder: Ligging van het geriefbosje (geel omlijnd) ten opzichte van het plangebied (rood omlijnd). Bron: Globespotter, 2018.

De buizerd heeft een voorkeur voor afwisselend landschap, waar bossen afgewisseld worden door open terrein en waar weilanden en houtwallen of andere houtopstanden te vinden zijn. De soort heeft een territorium, waarbinnen vaak 2 of 3 nesten (ook wel horsten genoemd) aanwezig zijn. Er wordt verspreid

over de jaren regelmatig gewisseld van horst, met name omdat nesten na verloop van tijd ongeschikt raken door de aanwezigheid van parasieten, mijten, luisvliegen en teken (BIJ12, 2017).

Hoewel de soort zelf nesten kan bouwen, geeft het de voorkeur aan het uitbouwen van oude nesten van bijvoorbeeld zwarte kraai of blauwe reiger. De nesten bevinden zich over het algemeen in de randen van het bos. De afstand van een nest tot het nest van een ander buizerdpaar kan in sommige gevallen erg klein zijn (<200m). De soort is echter geen koloniebroeder.

Een territoriaal koppel kan tot wel enkele kilometers in de omtrek van het nest foerageren. Deze zone wordt het jachtterritorium genoemd. Daarnaast wordt ook een broedterritorium onderscheiden. Dit bestaat uit het nest, enkele zitposten en een zone rondom het nest en de zitposten van enkele m² tot ca. 1 hectare.

Het geheel van jachtterritorium en broedterritorium wordt de functionele leefomgeving genoemd. Hieronder valt de omgeving van een nest en rustplaats die nodig is om ze als zodanig te laten functioneren. Een nest kan enkel succesvol zijn, indien er voldoende habitat van de juiste kwaliteit aanwezig is om te kunnen voortplanten. De functionele leefomgeving bestaat normaalgesproken uit de volgende onderdelen:

- Afwisselend landschap met bomen, bosjes en open gebieden.
- Grote, dikke bomen die geschikt zijn als nestlocatie.
- Open gebieden met voldoende prooien waar gejaagd kan worden, binnen een straal van enkele kilometers van het nest.
- Een rustige, bomenrijke omgeving.

Dit geheel moet dicht bij elkaar liggen, hooguit binnen enkele kilometers van de nestlocatie (Bij12, 2017).

Conclusie

Er komen verschillende algemene vogelsoorten voor in het plangebied. Mogelijk komen deze ook tot broeden in het plangebied. De aanwezigheid van jaarrond beschermde nesten binnen het plangebied is uitgesloten. Wel is er mogelijk een buizerdnest aanwezig direct ten westen van het plangebied.

4.5 Reptielen en amfibieën

Uit de literatuur en de NDFF zijn waarnemingen bekend van de heikikker en rugstreeppad. Er zijn geen waarnemingen bekend van reptielen. Beide soorten zijn beschermd onder art. 3.5 van de Wnb. Gezien de aanwezige habitats kan ook de aanwezigheid van algemeen voorkomende soorten als bruine kikker en bastaardkikker in het plangebied niet worden uitgesloten. Deze soorten zijn beschermd onder art. 3.10 van de Wet natuurbescherming. Voor deze soorten geldt in de provincie Utrecht echter een algemene vrijstelling voor het verstoren en/of aantasten van vaste rust- en verblijfplaatsen. Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde reptielen- of amfibieënsoorten aangetroffen.

Heikikker

De heikikker is een soort met een voorkeur voor natte heide- en veengebieden en kan daarnaast ook voorkomen in schrale graslanden. De soort maakt voor de voortplanting gebruik van poelen en andere plekken waar stilstaand water beschikbaar is. De heikikker overwintert op het land waarbij de soort in de grond of onder boomwortels wegkruipt. Houtwallen in de omgeving van geschikt zomerbiotoop vormen hiermee ook potentieel winterbiotoop. Binnen het plangebied is geen geschikt biotoop aanwezig voor de heikikker. Schrale graslanden of natte heide- en veengebieden ontbreken. Het voorkomen van de heikikker wordt uitgesloten.

Rugstreeppad

De rugstreeppad is een bewoner van zandige terreinen met een betrekkelijk hoge dynamiek, zoals de uiterwaarden van rivieren, opgespoten terreinen en akkers, maar komt ook in lage dichtheden voor in

begroeide sloten in veenweidegebied. Voor de voortplanting is de rugstreeppad afhankelijk van (tijdelijke) ondiepe wateren als poeltjes en plassen die vrij snel opwarmen. Ook ondiepe sloten en tijdelijk waterhoudende greppels fungeren als voortplantingswater (www.ravon.nl). Binnen het plangebied is geschikt voortplantingswater niet aanwezig. Door het ontbreken van voortplantingswater is de aanwezigheid van de rugstreeppad uitgesloten.

Conclusie

De aanwezigheid van beschermde amfibieën en reptielen is uit te sluiten.

4.6 Vissen

Uit de NDFF zijn geen waarnemingen bekend van strikt beschermde vissoorten. Er is maar een beperkt aantal zoetwatervissoorten beschermd onder de Wet natuurbescherming. De sloten tussen de graslanden zijn geschikt als voortplantingsbiotoop en leefgebied voor enkele algemene vissoorten als driedoornige stekelbaars, kleine modderkruiper, snoek en zeelt. Door het ontbreken van verlandende sloten en ondiepe wateren met een dikke modderlaag en uitbundige waterplantengroei ontbreekt geschikt leefgebied voor de grote modderkruiper. Ook voor overige beschermde vissoorten ontbreekt geschikt waterbiotoop.

Conclusie

De aanwezigheid van beschermde vissoorten binnen het plangebied is uitgesloten.

4.7 Ongewervelde dieren

Uit de NDFF zijn geen waarnemingen bekend van beschermde ongewervelde soorten. Tijdens het veldbezoek zijn geen beschermde ongewervelde dieren waargenomen. De in Nederland beschermde ongewervelde diersoorten stellen over het algemeen nogal specifieke eisen aan hun habitat. Libellen zijn afhankelijk van een geschikte waterkwaliteit of bepaalde watervegetatie. Dagvlinders hebben een bepaalde combinatie van waardplanten en vegetatiestructuur nodig. De beschermde waterroofkevers komen niet in de regio voor, maar zijn beperkt tot het Gooi en Noordoost-Overijssel.

De enige beschermde ongewervelde die in het gebied voor kan komen is de platte schijfhoren. Dit is een zoetwaterslakje van ca. 6 mm breed en nog geen mm dik. De soort heeft een voorkeur voor veenbodems en lijkt in het veenweidegebied weinig kritisch. Deze kleine slak komt jaarrond voor in ondiepe, onbeschaduwde wateren met een uitbundige onderwatervegetatie. De soort wordt vooral aangetroffen in laagveengebieden, zowel in plassen als sloten.

Het plangebied is gelegen in het veenweidegebied. Binnen het plangebied is geschikt leefgebied aanwezig voor de platte schijfhoren in de vorm van watergangen. Ten tijde van het veldbezoek bevatten deze watergangen geen goed ontwikkelde watervegetatie. Het veldbezoek heeft echter buiten het groeiseizoen van watervegetatie plaatsgevonden, waardoor de aanwezige watervegetatie reeds deels is afgestorven. Hierdoor kon de mate van begroeiing niet worden vastgesteld. De aanwezigheid van de platte schijfhoren in het plangebied is niet uitgesloten.

De aanwezigheid van overige beschermde soorten is op basis van habitateisen en -kenmerken uitgesloten.

Conclusie

Mogelijk komt de platte schijfhoren voor in de watergangen in het plangebied.

4.8 Samenvatting

In Tabel 4-1 staat weergegeven welke soorten mogelijk kunnen voorkomen in het plangebied. Soorten die zijn opgenomen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming en waarvoor een algemene vrijstelling voor het verstoren of aantasten van vaste rust- en verblijfplaatsen geldt in de Provincie Utrecht zijn niet opgenomen.

Tabel 4-1: Mogelijk voorkomende beschermde soorten in of nabij het plangebied, op basis van beschikbare verspreidingsinformatie en veldbezoek.

Soortgroep	Mogelijk aanwezig (?)	Mogelijk voorkomende soorten	Bescherming onder Wnb
Vaatplanten	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Grondgebonden zoogdieren	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Vleermuizen	Ja	Gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en laatvlieger	Art. 3.5
Broedvogels	Ja	Algemeen voorkomende soorten zoals wilde eend en meerkoet	Art. 3.1
Vogels met jaarrond beschermde nesten	Ja	Buizerd	Art. 3.1
Reptielen en amfibieën	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Vissen	Nee	N.v.t.	N.v.t.
Ongewervelde soorten	Ja	Platte schijfhoren	Art. 3.5

In het volgende hoofdstuk worden de mogelijke effecten van de voorgenomen plannen beschreven op de beschermde soorten die (mogelijk) voorkomen binnen de invloedssfeer van het project. De soorten en soortgroepen waarvan het voorkomen is uitgesloten, worden niet verder behandeld in deze rapportage.

5 Effectbepaling en -beoordeling soortbescherming

Effecten zijn onder te verdelen in tijdelijke en permanente effecten. Tijdelijke effecten treden alleen op tijdens de uitvoering van de werkzaamheden. Permanente effecten kunnen een gevolg zijn van de uitvoering van de werkzaamheden en daarnaast ook van gebruik van het gebied na afronding.

Bij de uitvoering van het project worden diverse werkzaamheden uitgevoerd en machines en materieel ingezet. Tijdens de werkzaamheden kunnen de volgende storingsfactoren optreden:

- geluidsproductie door materieel;
- lichtuitstraling door materieel en bouwlampen;
- optische effecten door rijdend materieel, beweging van materialen en mensen;
- stikstofdepositie op verzurings- en/of vermestings-gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten;
- vergraven van graslanden en watergangen;
- trillingen als gevolg van heiwerkzaamheden

Veel van deze factoren kunnen dieren belemmeren in het foerageren en rusten, wat nadelig is voor onder andere de energiebalans en de ongestoorde voortplanting. Daarnaast kan de afschrikkende werking ertoe leiden dat verblijfplaatsen worden verlaten of juist niet worden bereikt. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld eieren onvoldoende bebroed worden of jongen onvoldoende gevoed of beschermd worden en daardoor sterven.

5.1 Vleermuizen

Het is niet uit te sluiten dat het plangebied fungeert als foerageergebied voor gewone dwergvleermuis, laatvlieger en ruige dwergvleermuis. Dit zijn allemaal relatief lichtongevoelige soorten. Het plaatsen van verlichting leidt daarmee niet tot noemenswaardige effecten op deze soorten. In de toekomstige situatie wordt een groot deel van het plangebied bebouwd. Het totale oppervlak aan open water blijft echter vrijwel gelijk. Hierdoor leiden de voorgenomen plannen naar verwachting niet tot een noemenswaardige afname in de prooidichtheid voor vleermuizen. Negatieve effecten op foeragerende vleermuizen zijn daardoor uitgesloten.

Conclusie

Negatieve effecten op foeragerende vleermuizen zijn uit te sluiten. Een nader onderzoek naar vleermuizen is niet noodzakelijk.

5.2 Broedvogels

Indien er in het vogelbroedseizoen (grootweg de periode maart t/m augustus) wordt gewerkt, is het mogelijk dat broedgevallen van vogels worden verstoord en nesten worden vernietigd. Het gaat dan met name om algemeen voorkomende broedvogelsoorten van graslanden en oevers zoals graspieper en wilde eend. Indien er al jongen in het nest liggen, kunnen de werkzaamheden leiden tot het doden van vogels. Dit is een overtreding van de verbodsbepalingen art. 3.1, lid 1, 2 en 4. Daarnaast is er mogelijk ook sprake van verstoring van een jaarrond beschermd nest.

Jaarrond beschermd nest

Het mogelijke buizerdnest ligt weliswaar buiten het plangebied, maar indien er daadwerkelijk sprake is van een broedgeval van de buizerd, geldt er een verstoringcontour van 75 meter afstand. De verstoringcontour ligt in dat geval deels binnen het westelijk deel van het plangebied. Indien er

werkzaamheden binnen deze contour plaatsvinden tijdens het broedseizoen, is er mogelijk sprake van verstoring van een jaarrond beschermd nest. Indien er al jongen in het nest liggen, en de oudervogels het nest verlaten als gevolg van de verstoring, kunnen de werkzaamheden leiden tot het doden van vogels.

In de huidige situatie fungeert het plangebied mogelijk als foerageergebied voor de buizerd. Met de voorgenomen plannen wordt een groot deel van het plangebied bebouwd of verhard en is er sprake van regelmatige activiteit. Hierdoor wordt het plangebied vrijwel geheel ongeschikt als foerageergebied voor de buizerd. De totale omvang van het plangebied bedraagt 68.372 m². Daarmee is sprake van een verlies van bijna 7 hectare aan potentieel foerageergebied. Afhankelijk van de plaatselijke situatie kan dit leiden tot een relevante aantasting van het functionele leefgebied (Bij12, 2017), waardoor mogelijk de nestlocatie ongeschikt wordt. Er is daarmee mogelijk sprake van een overtreding van de verbodsbepalingen art. 3.1, lid 1, 2 en 4.

Conclusie

Effecten op broedvogels zijn niet op voorhand uit te sluiten. Er kan sprake zijn van het doden van vogels en verstoren en vernietigen van broedgevallen van algemeen voorkomende vogelsoorten. Hiermee kan sprake zijn van een overtreding van de Wet natuurbescherming. Er moeten mitigerende maatregelen worden getroffen om overtreding van de Wet natuurbescherming te voorkomen. Ook is er mogelijk sprake van het verstoren en vernietigen van een broedgeval van de buizerd en mogelijk ook het doden van dieren als gevolg van de verstoring. Een nader onderzoek moet uitwijzen of er daadwerkelijk sprake is van aanwezigheid van een nestlocatie van de buizerd.

5.3 Platte schijfhoren

Door het vergraven en dempen van watergangen wordt mogelijk leefgebied van de platte schijfhoren vernietigd. Daarnaast kunnen ook individuen van de platte schijfhoren worden verstoord, gedood en verwond als gevolg van de werkzaamheden. Daarmee is mogelijk sprake van overtreding van de verbodsbepalingen van art. 3.5, lid 1, 2 en 4.

Conclusie

Er kan sprake zijn van vernietiging van leefgebied en doden, verwonden en verstoren van individuen van de platte schijfhoren. Een nader onderzoek moet uitwijzen of de platte schijfhoren daadwerkelijk voorkomt in het plangebied.

5.4 Samenvatting

De onderstaande tabel geeft weer voor welke beschermde soort(groep)en het te verwachten is dat, zonder mitigerende maatregelen, negatieve effecten zullen optreden. In de laatste kolom staat het Wnb-artikel weergegeven waarvan verbodsbepalingen worden overtreden, als het negatieve effect optreedt.

Tabel 5-1: Mogelijke negatieve effecten op beschermde soorten van de Wnb in of nabij het plangebied.

Soort(groep)	Soort(en)	Mogelijk of te verwachten effect	Overtreding Wnb artikel
Broedvogels met niet-jaarrond beschermde nesten	Algemeen voorkomende soorten als graspieper en wilde eend	Verstoren en vernietigen van nesten en verwonden en doden van eieren en jonge vogels	3.1, lid 1, 2 en 4.

Broedvogels met jaarrond beschermde nesten	Buizerd	Verstoren en vernietigen van nest en mogelijk doden van eieren en jonge vogels	3.1, lid 1, 2 en 4.
Ongewervelden	Platte schijfhoren	Verstoren, verwonden en doden van individuen en vernietigen voortplantings- en rustplaatsen	3.5, lid 1, 2 en 4.

6 Mitigatie en aanvullend onderzoek

In dit hoofdstuk worden schade-beperkende maatregelen voorgesteld voor soorten waar negatieve effecten op te verwachten zijn. Daarnaast wordt beschreven of aanvullend onderzoek noodzakelijk is en in welke vorm dit dient te gebeuren.

6.1 Zorgplicht voor algemeen voorkomende amfibieën en grondgebonden zoogdieren

Voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden kan een ecooloog het plangebied nalopen en eventueel aanwezige (niet-beschermd) amfibieën en grondgebonden zoogdieren oppakken of verjagen naar omringend terrein. Zodoende worden de dieren gespaard van de verkeersbewegingen van wagens en graafmachines.

Een mogelijke aanpak is de systematische aanpak: tijdens de uitvoer van de werkzaamheden dienen machines en mensen systematisch van de ene zijde van het plangebied naar de andere te werken. Dieren kunnen dan aan de “andere” kant wegvluchten. Deze aanpak zou nader uitgewerkt moeten worden, omdat dan bekeken moet worden welke werkrichting realistisch is vanuit de uitvoeringspraktijk en tevens zorgt voor vluchtkansen voor fauna.

Voor amfibieën en vissen zijn daarnaast enkele aanvullende maatregelen voor werkzaamheden in watergangen mogelijk;

- Indien de watergang een doodlopend eind heeft, wordt begonnen met de werkzaamheden aan het doodlopende eind en wordt richting het aangetakte einde toegewerkt.
- Werkzaamheden aan watergangen worden bij voorkeur buiten de voortplantingsperiode van amfibieën uitgevoerd. Dat wil zeggen buiten de periode van grofweg 15 maart tot 15 augustus.

6.2 Broedvogels met niet-jaarrond beschermde nesten

Ontheffing voor verstoring van broedgevallen wordt in principe niet verleend, waardoor het voorkomen van verstoring of vernietiging van broedgevallen noodzakelijk is. Het verstoren van broedgevallen van vogels is te voorkomen door:

- buiten het broedseizoen te werken, *of*;
- te zorgen dat buiten de verstoringafstand van de broedgevallen gewerkt wordt, *en/of*;
- voorafgaand aan het broedseizoen het broedbiotoop voor vogels ongeschikt te maken (bijvoorbeeld door gras kort te maaien en continue te verstoren) en (gedurende het broedseizoen) te houden, *en/of*;
- de werkzaamheden voorafgaand aan het broedseizoen te laten beginnen en in een – voor zover mogelijk – constante intensiteit te laten doorgaan gedurende het broedseizoen kan worden. Het grote voordeel van deze methode is, dat de verstoringafstand “automatisch” bepaald wordt: vogels zullen uit eigen beweging een nestplaats kiezen buiten hun specifieke verstoringafstand. Nadeel is dat de constante intensiteit (zowel in tijd als in ruimte) lastig te realiseren is.

Veel methoden om tijdens het broedseizoen door te kunnen werken zijn niet “waterdicht”; het is vaak niet te garanderen dat broedgevallen niet zullen optreden. Buiten het broedseizoen werken heeft dan ook de voorkeur om overtreding van de Wnb ten aanzien van broedvogels te voorkomen. Indien dit niet mogelijk is, wordt geadviseerd om bovengenoemde maatregelen te treffen en het terrein kort voor aanvang van de werkzaamheden door een ecooloog te laten inspecteren op aanwezigheid van broedende vogels.

Het is in ieder geval raadzaam om opgaande beplanting (bomen, struiken en ruigten) in de winter te verwijderen, voor zover dat nodig is.

6.3 Aanvullend onderzoek

Buizerd

Een nader onderzoek naar de buizerd moet uitwijzen of er daadwerkelijk sprake is van aanwezigheid van een nestlocatie van de buizerd direct grenzend aan het plangebied. Dit nader onderzoek moet worden uitgevoerd conform het Kennisdocument Buizerd (Bij12, 2017). Dit document schrijft voor dat:

- in de periode van maart tot en met half mei twee tot vier gerichte veldbezoeken plaatsvinden, met een minimale tussentijd van 10 dagen;
- de veldbezoeken plaatsvinden na zonsopkomst;
- de veldbezoeken plaatsvinden tijdens goede weersomstandigheden.
- ook omliggende bosjes onderzocht worden op aanwezigheid van nesten om zo ook omringende territoria in kaart te brengen.

Afwezigheid van broedende buizerds kan worden aangetoond als er tijdens vier gerichte veldbezoeken in de periode van maart tot half mei geen aanwezigheid kan worden aangetoond.

Platte schijfhoren

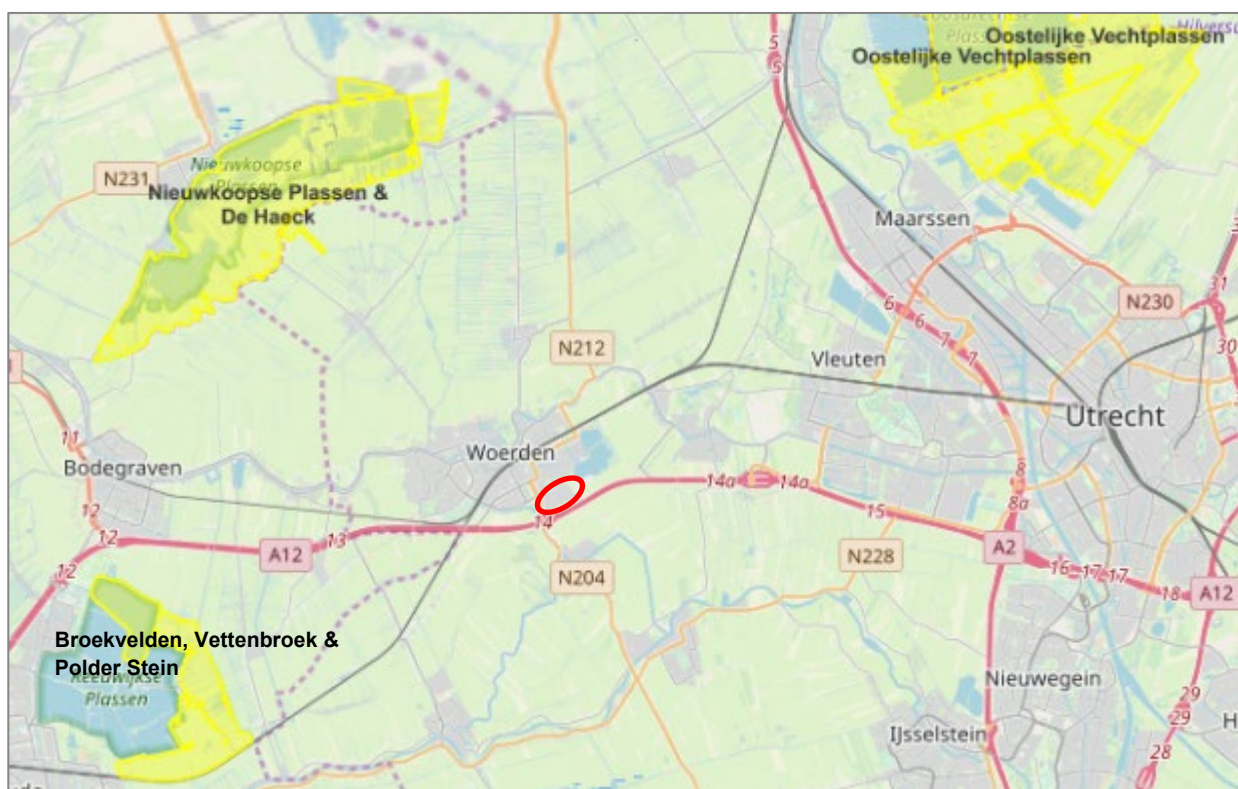
Een nader onderzoek naar de platte schijfhoren moet uitwijzen of deze soort daadwerkelijk voorkomt in het plangebied. Dit nader onderzoek kan het beste plaatsvinden in de zomer en het najaar, omdat de onderwatervegetatie zich dan het beste heeft ontwikkeld en de dieren zich niet in de waterbodem hebben teruggetrokken. De beste periode is van juni tot en met augustus. Met een stevig schepnet dienen monsters van de watergang (incl. planten) te worden genomen. Alle aanwezige schijfhorenslakken worden vervolgens verzameld om in een later stadium onder een binoculaire microscoop op soortniveau te worden gedetermineerd.

7 Gebiedsbescherming

7.1 Natura 2000

Ligging plangebied en beoordeling

Het plangebied ligt in de nabijheid van enkele Natura 2000-gebieden. Het dichtstbijzijnde gebied wordt gevormd door het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, op ca. 8,5 km afstand. Andere nabijgelegen Natura 2000-gebieden zijn Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein op 9,3 km afstand en Oostelijke Vechtplassen op ca. 12,1 km afstand. Overige Natura 2000-gebieden liggen op grotere afstand van het plangebied.

Figuur 7-1: Ligging van het plangebied (rood omcirkeld) ten opzichte van nabijgelegen Natura 2000-gebieden (gele gebieden). Bron: Rijksoverheid.

De verstoringsfactoren, uitgezonderd stikstofdepositie, reiken gezien de ruime afstand van de projectlocatie tot Natura 2000-gebieden en tussenliggende elementen als bebouwing, snelwegen en bosschages minder ver waardoor effecten op voorhand zijn uit te sluiten. De inzet van gemotoriseerd materieel tijdens de aanlegfase van het project leidt tot een beperkte en tijdelijke toename van stikstofdepositie. Gezien de ligging van het plangebied (tegen de bebouwde kom van Woerden en naast de A12) en de beperkte inzet van zwaar materiaal is er sprake van een beperkte toename van stikstofdepositie. Deze leidt echter niet tot negatieve effecten op stikstofgevoelige habitattypen. Het is uit te sluiten dat deze tot boven de 0,05 mol N/ha/jr uitkomt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Er is geen noodzaak tot het uitvoeren van een AERIUS-berekening om te bepalen of effecten als gevolg van stikstofemissie zijn uit te sluiten.

Conclusie

De werkzaamheden leiden niet tot negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen van nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Er is geen noodzaak tot het uitvoeren van een AERIUS-berekening.

7.2 Natuurnetwerk Nederland

Bij de effectbepaling op het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en weidevogelleefgebied wordt gekeken naar de ligging van het plangebied (ligt deze binnen of buiten de NNN-begrenzing en begrenzing van het Weidevogelleefgebied), de natuurbeheertypen van het NNN-gebied en de mogelijke aantasting van de voorgenomen ingreep op het realiseren en behouden van deze natuur.

Ligging plangebied t.o.v. NNN

Om een zorgvuldige afweging te kunnen maken, zijn de te beschermen en te behouden wezenlijke kenmerken en waarden per gebied gespecificeerd. In de provincie Utrecht is dit vastgelegd in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2018 van de provincie Utrecht en het Natuurbeheerplan Utrecht. De ligging van het plangebied ten opzichte van het Natuurnetwerk Nederland is in Figuur 7-1 weergegeven. Uit deze figuur is op te maken dat het plangebied geheel buiten de begrenzing van het NNN ligt. Het dichtstbijzijnde gebied dat onderdeel uitmaakt van het NNN ligt op minimaal 570 meter afstand van het plangebied en wordt daarvan gescheiden door de A12.

Figuur 7-2: Ligging van het plangebied (rood omcirkeld) ten opzichte van het NNN (groene delen). Bron: Provincie Utrecht.

Vanuit de provinciale ruimtelijke verordening geldt in het NNN het zogenaamde 'nee, tenzij'-regime. Dit betekent dat in NNN-gebieden geen ingrepen zijn toegestaan die de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied significant aantasten, tenzij sprake is van:

- Een groot openbaar belang;
- Afwezigheid van reële alternatieven;
- Negatieve effecten zoveel mogelijk worden beperkt;
- Overgebleven effecten worden gecompenseerd.

Dit houdt in dat ingrepen die de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied zodanig aantasten dat ze als significant moeten worden beschouwd, compensatieplichtig zijn.

Gezien de ligging van het plangebied buiten het NNN is het uitgesloten dat er sprake is van aantasting van wezenlijke kenmerken en waarden. Negatieve effecten op het NNN zijn hierdoor uitgesloten. Er is geen

sprake van aantasting van de kernkwaliteiten en omgevingscondities van het NNN waardoor het plan niet strijdig is met de Provinciale Ruimtelijke Verordening van de provincie.

Conclusie

Negatieve effecten op het NNN als gevolg van de voorgenomen plannen zijn uitgesloten.

8 Conclusie

Soortbescherming

- De uitvoering van het project leidt mogelijk tot verstoring van broedvogels als binnen het broedseizoen wordt gewerkt; dit is een overtreding van de Wnb.
- Overtreding van de Wnb is te voorkomen door buiten het broedseizoen te werken; dit is noodzakelijk omdat ontheffing voor verstoring van broedvogels in dit geval niet wordt verleend.
- Indien dit niet mogelijk is, moet het plangebied ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels, bijv. door kortmaaïen en korthouden van de vegetatie.
- De uitvoering van het project leidt mogelijk tot verstoring of vernietiging van een jaarrond beschermd nest van de buizerd.
- Een nader onderzoek naar de buizerd moet uitwijzen of er daadwerkelijk sprake is van aanwezigheid van een nestlocatie van de buizerd direct grenzend aan het plangebied. Dit nader onderzoek moet worden uitgevoerd conform het Kennisdocument Buizerd (Bij12, 2017). Dit document schrijft voor dat:
 - in de periode van maart tot en met half mei twee tot vier gerichte veldbezoeken plaatsvinden, met een minimale tussentijd van 10 dagen;
 - de veldbezoeken plaatsvinden na zonsopkomst;
 - de veldbezoeken plaatsvinden tijdens goede weersomstandigheden.
 - ook omliggende bosjes onderzocht worden op aanwezigheid van nesten om zo ook omringende territoria in kaart te brengen.
- Afwezigheid van broedende buizerds kan worden aangetoond als er tijdens vier gerichte veldbezoeken in de periode van maart tot half mei geen aanwezigheid kan worden aangetoond.
- De uitvoering van het project leidt mogelijk tot het doden en verstoren van de platte schijfhoren. Ook kunnen ze mogelijk leiden tot aantasting en vernietiging van vaste voortplantings- en rustplaatsen van de platte schijfhoren.
- Een nader onderzoek naar de platte schijfhoren moet uitwijzen of deze soort daadwerkelijk voorkomt in het plangebied. Dit nader onderzoek kan het beste plaatsvinden in de zomer en het najaar, omdat de onderwatervegetatie zich dan het beste heeft ontwikkeld en de dieren zich niet in de waterbodem hebben teruggetrokken. De beste periode is van juni tot en met augustus. Met een stevig schepnet dienen monsters van de watergang (incl. planten) te worden genomen. Alle aanwezige schijfhorenslakken worden vervolgens verzameld om in een later stadium onder een binoculaire microscoop op soortniveau te worden gedetermineerd.
- Andere beschermde soorten ondervinden geen effecten van het project.

Natura 2000

- De werkzaamheden leiden niet tot negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen van nabijgelegen Natura 2000-gebieden.
- Er is geen noodzaak tot het uitvoeren van een AERIUS-berekening.

NNN

- Het plangebied maakt geen onderdeel uit van het NNN.
- Er is geen sprake van negatieve effecten op NNN.
- Het plan is daarmee niet in strijd met de Provinciale Ruimtelijke Verordening van de provincie.

9 Bronnen

- BIJ12, 2017. *Kennisdocument Buizerd Buteo buteo*. Versie 1.
- Inbo & Royal HaskoningDHV, 2018. *Concept Stedenbouwkundig Plan & beeldkwaliteitsplan*. Referentie Inbo: 11627. Referentie Royal HaskoningDHV: BF5853.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 2000. *Beschermingsplan Akkerplanten*.

Internet:

- globespotter.cyclomedia.com
- www.anemoon.org
- www.ndff.nl
- www.ravon.nl
- www.rijksoverheid.nl
- www.verspreidingsatlas.nl
- www.vleermuis.net
- www.vlinderstichting.nl
- www.zoogdiervereniging.nl